LÄGET I SÁPMI

KARTLÄGGNINGAR AV SAMISKT NÄRINGSLIV

2019-06-28

LÄGET I SÁPMI

Kartläggningar av samiskt näringsliv

KUND

Sametinget

Box 90
981 22 GIRON/KIRUNA
Tel: +46 980 780 30

KONSULT

WSP Advisory

WSP Sverige AB
121 88 Stockholm-Globen
Besök: Arenavägen 7
Tel: +46 10 7225000

wsp.com

KONTAKTPERSONER

Sametinget
Ingela Nilsson
ingela.nilsson@sametinget.se

WSP
Sirje Pädam
Sirje.padam@wsp.com

UPPDRAGSNAMN
Läget i Sápmi

UPPDRAGSNUMMER
10279921

FÖRFATTARE
Sirje Pädam, Filippa Pyk, Sanja Vujicic

DATUM
2019-06-05

ÄNDRINGSDATUM
2019-06-28

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING 5

1. INLEDNING 7

1.1 SYFTE 7

1.2 AVGRÄNSNING 7

2. METOD 8

2.1 UTMANINGAR 8

2.2 DATAINSAMLING 8

2.3 ANDRA DATAKÄLLOR 9

2.4 SWOT 9

3. DEN SAMISKA REGIONEN 11

3.1 ANTALET SAMER 11

3.2 SAMISKA SPRÅK 11

3.3 SAMISK HÄLSA 12

4. KARTLÄGGNING AV SAMISKA NÄRINGAR 15

4.1 RENNÄRINGEN I SIFFOR 15

Hjordstorlek och antal renägare 16

Ålder och könsfördelning bland renägare 17

Slakt och priser 18

4.2 WSP:S DATAINSAMLING 19

Företag i datainsamlingen 19

Renskötsel 20

Andra näringar 20

Andra samiska näringar 21

Resultat och omsättning i samiska aktiebolag 22

Ålder och befattning 23

4.3 SAMETINGETS DATABAS 24

Företag efter näringsgren 25

Andra samiska näringar 27

Omsättning 28

Företagsstorlek och omsättning efter bransch 29

4.4 SAMMANFATTNING 32

5. SWOT – ETT LÅNGSIKTIGT HÅLLBART SAMISKT NÄRINGSLIV 33

5.1 STYRKOR I SAMISKT NÄRINGSLIV 33

5.2 SVAGHETER HOS SAMISKT NÄRINGSLIV 34

5.3 MÖJLIGHETER FÖR SAMISKT NÄRINGSLIV 35

5.4 HOT MOT SAMISKT NÄRINGSLIV 37

6. SLUTSATSER 39

7. REFERENSER 42

SAMMANFATTNING

WSP har haft i uppdrag av Sametinget att göra en kartläggning av den samiska regionen inklusive dess näringar. En av utmaningarna har varit avsaknaden av statistik. Anledningen till att det saknas statistik om det samiska samhället är att Statistiska centralbyrån inte får registrera etnisk tillhörighet eller samla in data baserat på etnicitet. Det finns goda skäl för detta, exempelvis för att skydda mot diskriminering. Samtidigt innebär det att det inte går att identifiera samiska företag från andra företag i den officiella statistiken. Utan statistik går det inte att säga hur omfattande näringslivet är, vilka verksamheter som ingår eller hur stora företagen är. Bristen har påtalats i andra sammanhang, senast av OECD som menar att avsaknaden av statistik gör att samiskt näringsliv blir mindre synligt (OECD, 2019).

I föreliggande rapport redovisas en datainsamling som ger tillgång till ett nytt underlag om samiskt näringsliv. Totalt har WSP samlat in och sammanställt uppgifter om 1 962 samiska företag baserat på adresslista till röstlängden i Sametinget. Den nya statistiken har jämförts med Sametingets databas från 2017. I Sametingets databas finns 2 811 aktiva företag. Båda källorna visar på en stor mångfald i verksamheter som bedrivs av samer. På den mest finfördelade branschnivån (SNI 5-siffernivå) finns 180 branscher i Sametingets databas och 263 i WSP:s data. Ingen av kartläggningarna ger en komplett bild, men båda bidrar till att beskriva det samiska näringslivet.

Renskötsel är den vanligaste näringen i både WSP:s datainsamling och i Sametingets databas. Andelen företag inom renskötsel utgör 28 respektive 48 procent av de samiska företagen. I båda datakällorna utgör andra samiska näringar, det vill säga sådana som är knutna till samisk tradition eller kultur, cirka 15 procent av företagen. Utöver samiska näringar finns en stor andel företag inom bland annat skogsbruk och bygg.

Samiskt företagande bedrivs för det mesta i mikroföretag. Den genomsnittliga företagsstorleken är 1,2 sysselsatta och den vanligaste bolagsformen är enskild firma. Inom livsmedelsframställning och besöksnäring är företagen något större. I dessa näringar är aktiebolag mer vanligt förekommande. I Sametingets databas, som inkluderar uppgifter om företagens omsättning för samtliga bolagsformer, framkommer att omsättningen per företag, i branscher med minst fem företag, är cirka 0,5 miljoner kronor per år. Det finns emellertid en stor variation beroende på bransch. Företag verksamma inom samisk mat och inom besöksnäringen har en högre omsättning än genomsnittet.

För att komplettera kartläggningarna av samiskt näringsliv har en SWOT genomförts i syfte att få mer kunskap om företagens förutsättningar att bedriva verksamhet och i förlängningen främja en levande landsbygd. I SWOT-analysen framkommer att företagarna oavsett näringsgren har svårt att driva sin verksamhet på ett lönsamt sätt. Detta har sannolikt en rad olika orsaker, men för rennäringen indikerar företagens svar att rovdjursintråget är det största hotet mot lönsamheten i näringen.

Det framgår också i SWOT-analysen att företagen är i behov av stöd för att kunna öka lönsamheten i sina verksamheter. Några exempel är bättre marknadskunskap om kunder, stöd inom till exempel företagsrådgivning och

nätverksbyggande. En potentiell åtgärd kan vara att se över möjligheten till än mer riktade insatser från de olika EU-fonderna.

Det framkommer också i SWOT-analysen att företag som är verksamma inom samisk kultur upplever att de uppfattas som kulturarbetare och alltför sällan näringsidkare. Företag med verksamhet inom Duodji (sameslöjd) och kultursektorn omfattar ungefär 30 procent av företagen inom andra samiska näringar i WSP:s datainsamling. Företagen inom besöksnäringen (exklusive kultur och transport) utgör nära 50 procent av andra samiska näringar. Motsvarande i Sametingets databas är 18 procent för besöksnäringen och andelen inom Duodji (sameslöjd) och samisk kultur uppgår till 25 procent.

Vidare visar datainsamlingen det att 66 procent av dem med företagsengagemang är mellan 41 och 70 år. Det är en styrka att det finns många med lång erfarenhet som har företagsengagemang, men det är samtidigt en svaghet och ett hot eftersom det betyder att många börjar närma sig eller redan uppnått pensionsålder.

Samtingets databas visar att livsmedelsframställning har högst omsättning per sysselsatt och flest antal sysselsatta per företag. Resebyrå- och researrangörsverksamhet, resetjänster och relaterade tjänster samt hotell- och logiverksamhet placerar sig på andra och tredjeplatsen vad gäller antal sysselsatta per företag. Dessa näringar är starkt förknippade med turism och besöksnäring. En reflektion är att många företagare kan försörja sig i dessa näringar. Turism och besöksnäringen mer generellt kan också vara verksamheter som har potential att utvecklas för att minska utflyttningen av samiska personella resurser och kompetenser.

Analysen av ekonomiska data för samiska näringar utifrån Sametingets databas visar att de näringar som har den högsta omsättningen per företag är samisk mat och besöksnäringen (exklusive kultur och transport). En slutsats kan vara att samiska verksamheter inom besöksnäringen och samisk mat är på frammarsch både vad gäller antal företag och lönsamhet.

1. INLEDNING

WSP har fått i uppdrag av Sametinget att göra en kartläggning av den samiska regionen inklusive dess näringar. Inför kommande period av Landsbygdsprogrammet ser Sametinget ett behov av att uppdatera det underlag som togs fram för Landsbygdsprogrammet 2014–2020 (Sametinget, 2014). Det nya underlaget ska inkludera, dels en allmän beskrivning av Sápmi inklusive geografi, antal samer och språk, och dels en kartläggning av samiska näringar i Sápmi. Kartläggningen baseras både på befintlig statistik som tagits fram av Sametinget, men också på en ny insamling av statistik som WSP genomför inom ramen för uppdraget. Analysen av samiska näringar kommer att fokusera på branscher, branschstruktur för samiska företag, vilka behov och utmaningar som finns och hur framtiden ser ut. Utöver att underlaget kommer att användas för nästa period av Landsbygdsprogrammet kan den vara ett stöd för att sätta upp politiska mål och göra prioriteringar.

1.1 SYFTE

Syftet med uppdraget är:

- Allmän redovisning av det samiska samhället,
- Informationsinsamling och redovisning av olika samiska näringsgrenar,
- Framtagande av ny statistik och
- Analys och slutsatser av materialet.

1.2 AVGRÄNSNING

Utredningen har avgränsats geografiskt till den svenska delen av Sápmi. Det har legat utanför uppdraget att göra jämförelser mellan samiska och icke samiska företag. Data har använts från olika källor. Dessa har olika avgränsningar. Sametingets statistik om rennäringen är avgränsad till renskötsel. Därutöver har Sametingets databas använts. Befintlig statistik i Sametingets databas baseras på renlängd och uppgifter från landsbygdsprogrammet samt Sametingets sökning via samiska branschorganisationer och utvecklingsprojekt, vilket gör att uppgifterna främst gäller företag som har kontakter med Sametinget. WSP:s datainsamling är avgränsad till personer som finns med i Sametingets adresslista till röstlängd. Huruvida en person har rösträtt i Sametinget anges i Sametingslag (1992:1433).

2. METOD

I detta kapitel redogörs för uppdragets tillvägagångssätt. Kapitlet inleds med de metodmässiga utmaningar som arbetet ställts inför.

2.1 UTMANINGAR

Eftersom Statistiska centralbyrån inte kan registrera befolkningens etniska tillhörighet eller får samla in data baserat på etnicitet går det inte att identifiera samiska företag från andra företag i den officiella statistiken. En konsekvens är att samiskt näringsliv blir mindre synligt (OECD, 2019). I dag finns begränsad tillgång till data och statistik över samiskt näringsliv, till exempel antal företag och samers bolagsengagemang, men även analyser av företagens förutsättningar att bedriva lönsam verksamhet och främja en levande landsbygd. Vidare saknas statistik om vilka näringar som ingår i samiskt näringsliv och om företagarnas ålder och kön.

Denna brist på data genomsyrar all statistik över det samiska samhället i Sverige. Det gäller till exempel utbildningsnivå, antal samer och hälsa. En förutsättning för väl avvägda beslut som gynnar samhället är tillgången till relevant statistik som speglar det samiska samhället i Sverige.

2.2 DATAINSAMLING

För genomförande av en ny datainsamling har WSP fått ta del av adresslistan till röstlängden i Sametinget. De som är med i adresslistan är personer som har rösträtt i Sametinget. Rösträtten bestäms i Sametingslag 1992:1433. Adresslistan har använts för att söka information om personens företagsengagemang. WSP har genomgående tittat på huruvida personer registrerade på adressen har ett företagsengagemang. Med företagsengagemang menas att individen är engagerad i eller är innehavare av verksamheten. Bolagsengagemang kan innebära att personen är VD, styrelseordförande, styrelseledamot eller suppleant. Det betyder inte att individen alltid är ägare av bolaget, men det är vanligt att styrelsemedlemmar i mindre företag är del- eller huvudägare. Innehavare är kopplat till enskild firma. WSP har inte registrerat personuppgifter, utan samlat in uppgifter om företaget: organisationsnummer, kommun, företagets SNI-kod[1], ålder och kön. Datainsamlingen möjliggör för analys av branschfördelning, genus och ålder. För aktiebolag finns även uppgifter om antalet anställda, omsättning och resultat. All datahantering har skett under sekretess och adresslistan har förstörts.

Adresslistan inkluderar 8 766 adresser. Av adresserna har cirka 6 780 postnummer i Sápmi. Dessa utgör urvalsramen för datainsamlingen. Mot bakgrund av att antalet samer i Sverige enligt andra källor anges vara 20 000–40 000 (OECD, 2019) är adresslistan en underskattning av det totala antalet. En anledning till att antalet adresser är färre är att många samer väljer att inte registrera sig i röstlängden. Adresslistan täcker mellan 30 och 55 procent av populationen, vilket innebär att det inte kan göras allt för

långtgående generaliseringar av resultaten för alla samer. Samtidigt ger den nya datainsamlingen ett nytt underlag som inte varit tillgängligt tidigare.

2.3 ANDRA DATAKÄLLOR

Sametinget publicerar statistik om rennäringen på Sametingets hemsida. En källa för statistiken är de årliga sammanställningarna över vinterrenhjorden som de enskilda samebyarna skickar in till Länsstyrelsen. Renlängdsredovisningarna sammanställs och kvalitetssäkras av Sametinget.

En annan källa för statistiken är de prisstödsredovisningar som skickats in av de enskilda kontrollslakterierna till Sametinget. Sametinget handlägger utbetalningar av prisstöd till de enskilda renägarna med hjälp av redovisningarna.

För att öka kunskapen om andra samiska näringar har Sametinget sedan 2014 kompletterat statistik från renlängden med uppgifter om företag som sökt stöd inom Landsbygdsprogrammet och gjort egna insamlingar. Sametingets egna undersökningar från 2014 består av samiska bolag som har deltagit i samiska utvecklingsprojekt samt företagslistor från samiska branschorganisationer. Senaste data är från 2017. Databasen är kvalitetssäkrad och kan anses bestå enbart av samiska bolag med definition att bolagen ägs av en same/samer *till* minst 50 procent. Dessa data refereras i rapporten till Sametingets databas.

Vid uppdragets start fanns en ambition att koppla samman data från WSP:s datainsamling med Sametingets databas. Det har dock inte varit möjligt på grund av att WSP inte har tillgång till fullständiga organisationsnummer för alla företagsformer.

2.4 SWOT

I samband med Sametingets näringslivskonferens den 28 februari 2019 genomförde WSP en workshop ihop med konferensdeltagare med fokus på ett långsiktigt hållbart samiskt näringsliv. Syftet var att få en djupare förståelse för hur samiskt näringsliv fungerar ur ett långsiktigt hållbarhetsperspektiv samt vilka styrkor, svagheter, möjligheter och hot som påverkar verksamhetsområdena. Syftet med SWOT:en var också att komplettera resultaten från analysen av statistik.

Deltagarna delades in i fyra grupper (cirka 5–7 deltagare i varje grupp) utifrån principen om vilka näringsgrenar som de tyckte stämde bäst överens med deras verksamhet eller deras intresse som politiker alternativt tjänsteman. Val av näringsgrenar utgår från Sametingets tidigare rapport (Sametinget, 2014). De fyra näringsgrenarna är:

- Kulturella näringar (inklusive duodji och slöjd)
- Renskötsel (inklusive samiskt gårdsbruk)
- Samisk besöksnäring och
- Samisk mat.

[1] Förkortningen SNI står för Svensk näringsgrensindelning.

Under workshopen och inom varje näringsgren fick deltagarna ett antal frågor om hur de uppfattar näringsgrenens styrkor, svagheter, möjligheter och hot. Deltagarna hade cirka en timme på sig att i respektive grupp diskutera och svara på frågorna.

När workshopen var klar fick varje grupp beskriva ett område i SWOT:en. Denna del av workshopen tog cirka 45 minuter. Respektive näringsgrupp mailade därefter ett dokument med deras svar på frågor som de diskuterat under workshopen. Resultaten från SWOT:en presenteras i kapitel 5.

Frågorna som diskuterades under workshopen bygger på visionen om ett långsiktigt hållbart samiskt näringsliv (Sametinget näringslivspolitiska handlingsplan, 2019).

- All samisk näringslivsutveckling ska ha sin utgångspunkt i traditionell samisk kunskap och hållbar utveckling.
- Innefattar ekologiskt och ekonomiskt bärkraftiga samiska näringar utifrån ett hållbart nyttjande av de förnybara naturresurser som finns i Sápmi.
- Hållbar utveckling inbegriper också kulturell, social och jämställdhetsmässig hållbarhet.
- Bärkraftig livsmiljö och livskvalitet.

3. DEN SAMISKA REGIONEN

Det samiska landområdet Sápmi sträcker sig över Ryssland, Finland, Norge och Sverige. Till ytan är området omkring 388 000 km^2. I Sverige är det framförallt Norr- och Västerbotten samt Jämtland som ingår i Sápmi, men även delar av Västernorrland och Dalarna, se karta nedan.

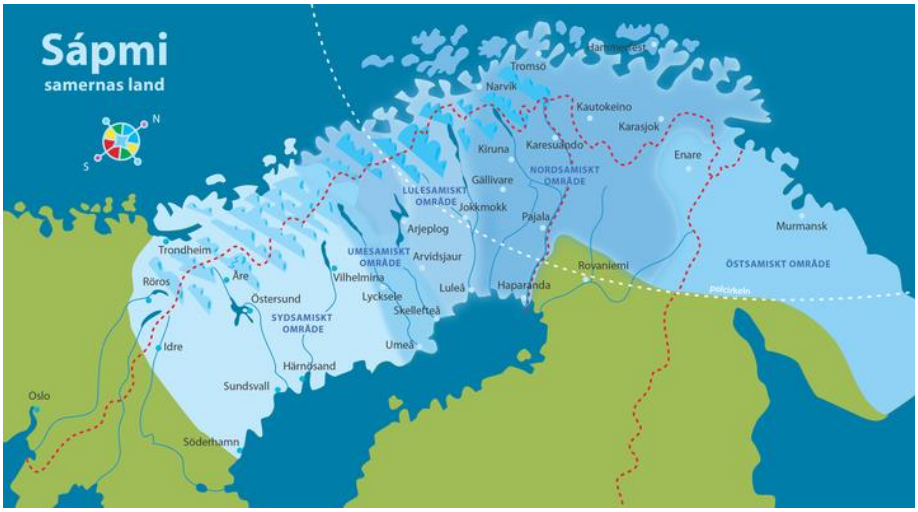

Bild ritad av Anders Suneson, tagen från [www.samer.se [hämtad 2019-01-18]]

3.1 ANTALET SAMER

Det finns inget register i Sverige över etnisk tillhörighet, vilket gör att det saknas exakta siffror om antalet samer. Den sista folkräkningen av samer i Sverige gjordes 1945. Då uppskattades antalet samer till 20 000. Sametinget bedriver hemsidan Samer.se, ett samiskt informationscentrum för att öka människors kunskap om samer och samisk kultur. Enligt Samer.se är en vanlig uppskattning att det idag finns mellan 80 000 och 100 000 samer i Sápmi och av dessa bor mellan 20 000 och 40 000 i Sverige. Något fler, mellan 50 000 och 65 000 bor i Norge och 8 000 respektive 2 000 finns i Finland och Ryssland.

3.2 SAMISKA SPRÅK

Samiska talas i Sápmi och i fyra länder. Samiskan är uppdelad i tre huvudvarieteter: östsamiska, centralsamiska och sydsamiska. Dessa kallas ibland också för huvuddialekter. Inom dessa huvuddialekter finns ett flertal dialekter eller varieteter. I Sverige talas bland annat nordsamiska, lulesamiska, sydsamiska och umesamiska. Gränserna för var samiska talas sammanfaller inte med riksgränserna i Sápmi som helhet, och det är svårt att dra en exakt geografisk gräns för språken. De flesta äldre samer har aldrig fått lära sig läsa eller skriva på samiska. På grund av svenska statens tidigare språkpolitik via skolväsendet har språkbytet till svenska gått ganska fort.

Samiska har talats inom det traditionella samiska bosättningsområdet och är således starkast där. I och med att samer flyttar och bosätter sig på många

olika ställen för utbildning och annat så talas samiska även på många andra orter.

Under de senaste hundra åren har en språkbytesprocess pågått i det samiska samhället. Samerna har under lång tid levt under ett starkt assimileringstryck (likriktningstryck). Detta har lett till att många samer idag inte längre kan tala eller förstå samiska. Istället har svenskan blivit det språk som dominerar. När samiska talas är det framför allt i hemmet och i familjen, medan det däremot sällan hörs och talas i det övriga samhället och i offentliga sammanhang. I dag påverkas också språksituationen för samiska genom inre omflyttning och av majoritetsspråkens dominans under 1900-talet. Samtidigt har samiskan blivit erkänt som officiellt minoritetsspråk, vilket är viktigt för att motivera det språkbevarande arbetet. Under de senaste decennierna har tiotusentals nya ord kommit in i samiskan, både genom inlån och nybildningar. Ett språk utvecklas hela tiden i takt med samhället och dess behov.

Det samiska skriftspråket har ingen lång historia. Det finns inte heller något enhetligt skriftspråk för hela det samiska området. Dialekterna skiljer sig för mycket från varandra. Dessutom har olika skriftspråk arbetats fram vid olika tillfällen i olika områden. Som exempel kan man ta nord- och lulesamiska, där de första skriftspråken kom på 1950-talet medan det dröjde till först 1978 innan sydsamiska fick en gemensam ortografi.

En uppskattning är att omkring 15 000 – 17 000 personer talar språket i hela Sápmi, varav 5000–6000 personer i Sverige. (samer.se, 2019).

3.3 SAMISK HÄLSA

En kunskapsöversikt om den samiska befolkningen och dess betydelse för regional utveckling i Sverige har tagits fram av OECD (OECD, 2019). Rapporten berör ett antal ämnesområden, däribland välmående och hälsotillstånd bland boende i samiska regioner och bland renägare. Eftersom Sverige inte registrerar befolkningens etniska tillhörighet har främst urvalsundersökningar om hälsotillstånd bland samer och renägare använts för att studera samers hälsotillstånd.

Generellt har samer, liksom befolkningen i Sverige i övrigt, en hög levnadsstandard (OECD, 2019). När det gäller fysisk hälsa konstaterar Daerga (2017) att genomförda studier funnit att samers livslängd och dödsorsaker är likvärda majoritetsbefolkningens. Dessutom förefaller den samiska livsstilen skydda både mot risken att utveckla viss cancer samt hjärt- och kärlsjukdomar (Sjölander 2011, Hassler, 2005). Den lägre cancerrisken gäller i synnerhet renskötande samer (Hassler, 2005). En möjlig förklaring är att traditionell samisk mat är fattig på kolhydrater och rik på fett och protein från främst viltkött (ren och älg), inälvsmat och insjöfisk (Nilsson et al. 2012). Det som lyfts fram är att renskötande samer utgör en riskgrupp genom bland annat högre risk för arbetsrelaterade dödsolyckor (Sjölander 2011, Hassler 2005). Det fysiska arbetet i kombination med mycket ensamarbete i tuff terräng, motorisering, ibland i svåra väderförhållanden och närkontakten med djur kan innebära risk för olyckor, skador och muskuloskeletala besvär (Daerga, 2017, Sjölander 2011).

Daerga (2017) finner i sin avhandling att det som påverkar renskötarnas arbetssituation negativt är brist på kommunikation mellan samebymedlemmar, svag ekonomi och högt rovdjurstryck. Drivkrafterna till att fortsätta med renskötsel är en stark samisk identitet, kärlek till renarna, tillhörighet till naturen, starka familje- och släktband samt personliga relationer mellan renskötare i olika generationer. I sin studie av arbetsrelaterade skador finner Daerga (2017) att besvär i händer/handleder och nedre rygg är mer vanligt förekommande bland renskötande män än hos män som arbetar inom bygg-, industri och transportsektorn.

Gällande mental hälsa finns det en variation i studier som genomförts. Sjölander (2011) har studerat huruvida det finns en skillnad i självmordsfrekvens mellan samer och övriga svenskar och konstaterar att det inte finns någon skillnad. Sjölander har tittat på data mellan 1961 och 2000. Däremot observeras att risken för att begå självmord är högre bland renskötande samer särskilt i de sydligare delarna av Sápmi (Sjölander, 2011). I den kunskapssammanställning som Sametinget publicerat om samers psykosociala hälsa redovisas att unga samer, i jämförelse med jämnåriga norrländska män och kvinnor, i större utsträckning uppgett att de haft självmordstankar eller upplevt självmordsbenägenhet (Stoor P. , 2016).

För att förebygga psykisk ohälsa bland samer uppmärksammas i en rapport av Stoor m.fl. vikten av att synliggöra samisk kultur och att i skolan prata om psykisk ohälsa kopplat till identitet och kultur (Stoor, Jacobsson, Renberg, & Silviken, 2015). Resultatet i en studie av Omma m.fl. (2013) visar att hälften av samiska ungdomar mellan 18 och 24 har upplevt att de blivit diskriminerade på grund av sitt samiska ursprung. Bland renägare har omkring 70 procent upplevt att de blivit diskriminerade (Omma, Holmgren, & Jacobsson, 2011). Däremot uppger samiska ungdomar att de är stolta över att vara samer och att de anser det som viktigt att föra den samiska kulturen vidare.

En mer samlad bild av samisk hälsa kommer att vara tillgänglig framöver. Den svenska regeringen åtog sig år 2018 att finansiera en befolkningsstudie kallad HALDI – Health and living conditions in Sápmi, Sweden. Medverkande är de som själva identifierar sig som samer. Regeringen gav även 3 miljoner kronor till de tre regioner med högst andel samisk befolkning (Västerbotten, Jämtland-Härjedalen och Norrbotten) för att utveckla ett närverk med fokus på samisk hälsa, både fysisk och mental hälsa. Projektet är tänkt att löpa under en treårsperiod. Målet med projektet är att förbättra kulturellt anpassad sjukvård.

4. KARTLÄGGNING AV SAMISKA NÄRINGAR

I detta kapitel presenteras rennäringen i siffror, resultatet av WSP:s datainsamling och en kompletterande bearbetning av näringslivsdata i Sametingets databas. Kartläggningen baseras både på befintlig statistik om rennäringen som Sametinget publicerar på sin hemsida och en kompletterande datainsamling gjord av Sametinget, men också på en ny insamling av statistik som genomförts inom ramen för uppdraget.

4.1 RENNÄRINGEN I SIFFOR

Den senast publicerade statistiken om rennäringen som finns på Sametingets hemsida är från 2018 och jämförs med den statistik som presenterades i Sametinget (2014).

Det finns cirka 4 600 renägare i Sverige, av dessa återfinns omkring 3 900 eller 85 procent i Norrbottens län. År 2013 var antalet renägare ungefär 4 700 stycken. Tittar man ytterligare bakåt i tiden har renägandet varit relativt stabilt. Jämförs antalet renägare och renar år 2018 med antalet år 2007 är skillnaderna små. Det är de naturliga förutsättningarna såsom tillgången till bete som påverkar i vilken omfattning renskötsel kan bedrivas i ett område.

Ungefär 40 procent av renägarna är kvinnor, medan andelen gruppansvariga kvinnor är lägre, cirka 20 procent. Majoriteten av renägarna finns i Norrbottens län (85%). Andelen renar i Norrbottens län är cirka 60 procent. Statistiken visar att antalet renar per renägare är större i Västerbottens och Jämtlands län jämfört med Norrbottens län.

Tabell 1. Rennäringen efter län och kön, 2018. Källa: Sametingets hemsida.

Region	**Antal gruppansvariga**		**Antal renägare**		**Antal renar i vinterhjord**		**Renar per renägare**		**Renar per gruppansvarig (F)**	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Samebyar i BD-län*	159	626	1 361	1 788	29 384	108 313	22	61	185	173
Koncession i BD-län*	4	16	177	597	2 220	8 817	13	15	555	551
Samebyar i AC-län*	41	101	145	179	11 368	41 303	78	231	277	409
Samebyar i Z-län*	19	97	167	208	10 446	36 561	63	176	550	377
Summa**	1 077		4 636		248 550		54		231	

*BD-län = Norrborrens län, AC-län = Västerbottens län, Z-län = Jämtlands län
**Summa män, kvinnor och de som inte uppgett kön.

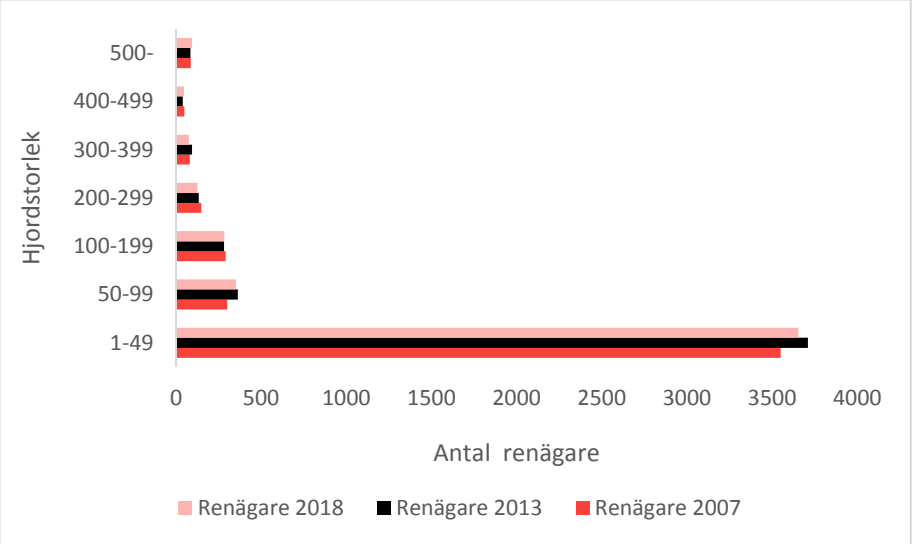
Renar räknas vanligtvis i vinterhjord och med vinterhjord menas antal renar under vinterhalvåret. Anledningen till att de räknas i vinterhjord är att antalet renar varierar i cykler. Det genomsnittliga avräkningspriset 2018/2019 var

cirka 67 kronor per kilo, vilket är en ökning från 2013/2014. Samtidigt kan konstateras att priserna minskat något de senaste åren. Det totala slaktvärdet var cirka 77 miljoner kronor 2018/2019, vilket är en nedgång jämfört med året innan. I dag finns cirka 250 000 renar i svenska samebyar, av dessa återfinns fler än hälften (ca 150 000) i Norrbottens län. År 2013 var antalet 237 000 stycken. I tabellen ovan redovisas statistik över rennäringen uppdelat på län (Norrbotten, Västerbotten och Jämtland) och renägarens kön. För Norrbottens län särredovisas data för koncessionssamebyar. Koncessionssamebyarna är lokaliserade i den östligaste delen av Norrbotten nedanför lappmarksgränsen längs Torne- och Kalix älvdalar. I en koncessionssameby bedrivs renskötsel med särskilt tillstånd vilket innehas av en same, medan renägarna kan vara icke-samiska markägare.

I Sverige finns 51 samebyar, varav 8 är koncessionssamebyar. Samebyn är en ekonomisk och administrativ sammanslutning som regleras i Rennäringslagen (1971:438). Den samiska befolkningen har rätt att bedriva renskötsel, men för att få utöva den rätten måste man vara medlem i en sameby. Inom en sameby finns det flera renskötselföretag där varje företag kan inbegripa en eller flera renägare. Företagen är små. I Sametingets databas som baseras på renlängden fanns det 1 360 företag inom renskötseln år 2017. Det anger att det finns 3,4 gånger fler renägare än företag som bedriver renskötsel som huvudsaklig verksamhet. Majoriteten (99%) av företagen saknar anställda. Ett fåtal har 1–3 anställda.

Hjordstorlek och antal renägare

Som nämnts ovan räknas renar vanligen i vinterhjord. De flesta renägare har färre än 50 renar i sin hjord, se figur 1. Det finns ett stort glapp i antalet renägare som har färre respektive fler än 50 renar i hjorden. Ungefär lika många renägare har mellan 50 och 99 stycken renar som mellan 100 till 199 renar i varje hjord. Det har inte skett någon större förändring i antalet renägare och hjordstorleken sedan 2007.

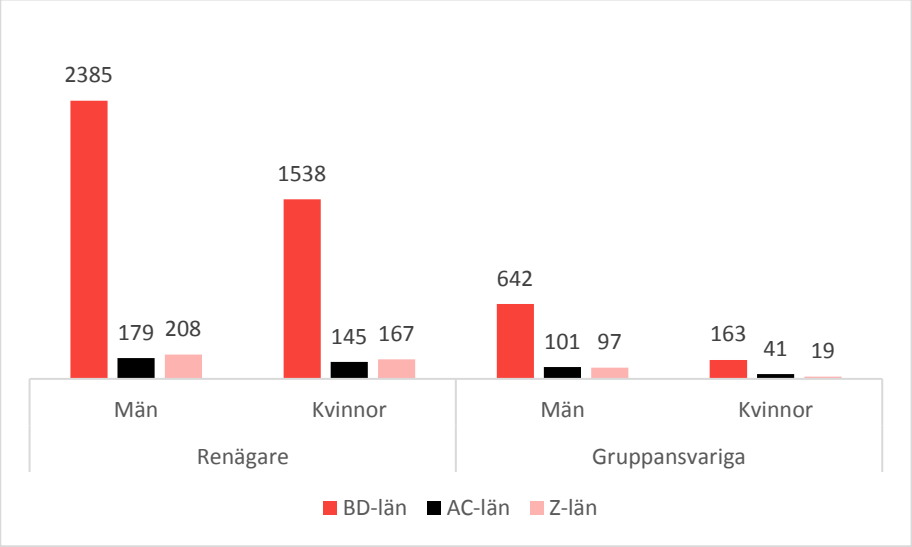
Figur 1. Hjordstorlek per antal renägare. Källa: Sametingets hemsida.

Ålder och könsfördelning bland renägare

Könsfördelningen män/kvinnor skiljer sig något mellan länen. I Norrbottens län är andelen kvinnliga renägare cirka 40 procent. I Västerbotten och Jämtlands län är omkring 45 procent av renägarna kvinnor. Andelen kvinnor som är gruppansvariga skiljer sig något mellan länen. I Västerbottens län är andelen gruppansvariga kvinnor nära 40 procent, medan den är 20 procent i Norrbotten och 16 procent i Jämtlands län. Gruppansvariga är de som sköter det operativa, dagliga arbetet.

En funktionsansvarig (F) eller gruppansvarig är en renskötande renägare som ansvarar för en renskötselgrupp (=de egna renarna, familjens renar och de renar han eller hon sköter åt andra). Den ansvarige renskötaren kallas traditionellt husbonde (isit, boanndi, hosbåanta) – ett gammalt begrepp som fortfarande används i rennäringen.

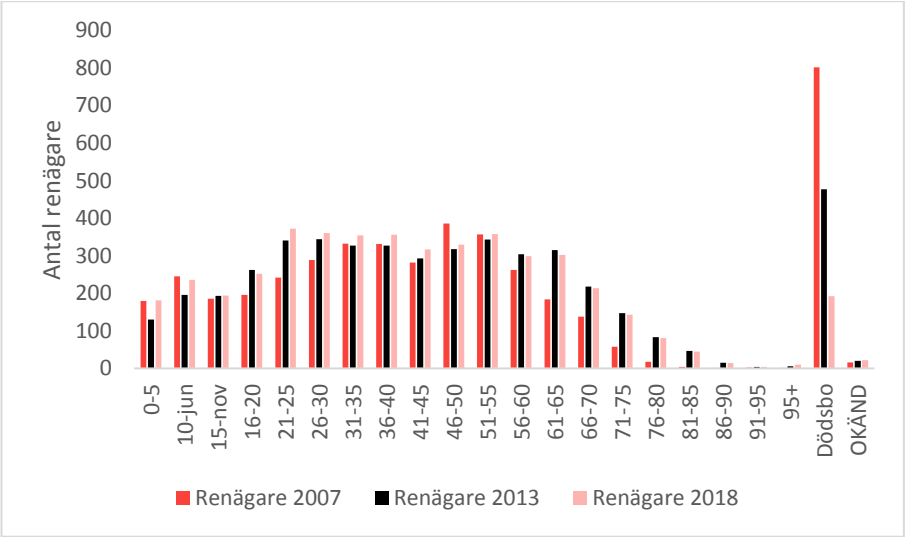
Inom samebyn är det de gruppansvariga renskötarna (F) som har rösträtt i alla ekonomiska frågor. Övriga renägare är organiserade under dessa. Inom fjällrenskötseln brukar samebyns renskötare vanligtvis dela upp sig i vintergrupper (siida, sijdda, sïjte) inför renhjordens flytt till vinterbeteslandet. I en siida/sijdda/sïjte kan det finnas en eller flera gruppansvariga renskötare.

Figur 2. Könsfördelning i rennäringen, 2018 *BD-län = Norrborrens län, AC-län = Västerbottens län, Z-län = Jämtlands län. Källa Sametinget. Källa: Sametingets hemsida.

Det är en relativt jämn åldersfördelning bland renägare och förändringarna per åldersgrupp har varit relativt små över tid. År 2018 var det flest renägare i gruppen 21 till 25 år. Antalet renägare i äldre åldersgrupper minskar successivt per åldersgrupp.

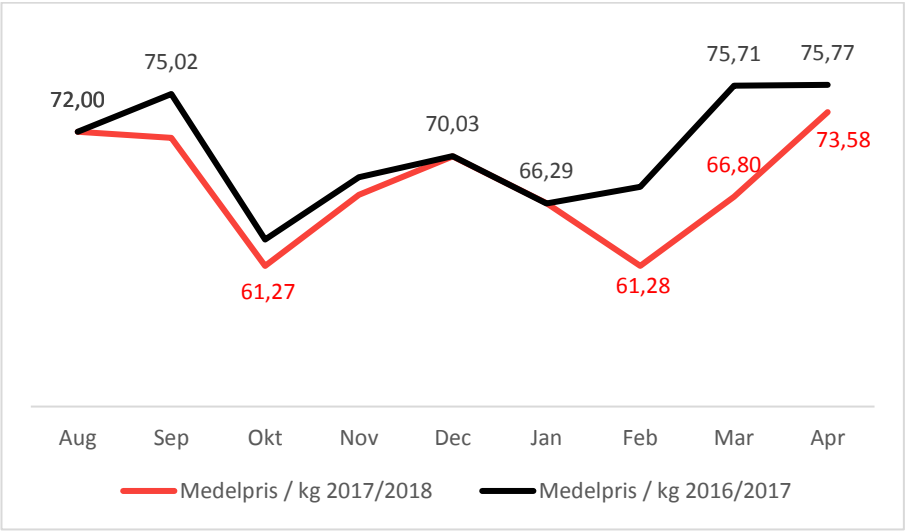
Av de drygt 4 400 renägarna (2018) var 181 barn i åldern 0 och 5 år. Värt att notera är att det år 2007 var fler dödsbon som ägde renar jämfört med senare år (2013 och 2018). Nedgången i antalet dödsbon beror på att uppgifterna uppdaterats mot folkbokföringen sedan renmärkesregistret etablerades år 2007. I och med detta har renar som tillhört personer som varit avlidna i mer än tre år kunnat omregistreras på nya ägare. Vidare skiljer sig antalet renägare i de äldre åldersgrupperna (de över 95). För att bilden ska bli mer rättvisande mellan åren har dessa slagits ihop och bildar 95 +.

Figur 3. Antal renägare efter åldersgrupp. Källa: Sametingets hemsida.

Slakt och priser

Avräkningspriset på renkött, det vill säga priset som renägaren får av slakteriet, varierar över året. Det finns även viss skillnad mellan säsonger. Priset var något lägre säsongen 2017/2018 jämfört med 2016/2017. Renägarna får ut högre priser för renkött i början av säsongen (augusti). Detta då efterfrågan är hög och tillgången liten. När slaktvolymen ökar minskar priserna. Att priset på renkött är högt i slutet av säsongen (april) förklaras av en kombination av låg tillgång, bra styckningsutfall för dem som finns kvar och att de är de sista renarna för säsongen. Under vår och sommar slaktas normalt inga renar: Insamlingstiden är lång samt att vajor och kalvar under vår och sommar behöver betesro. På grund av detta saknas uppgifter om slakt och priser för sommarmånaderna, se figur 4.

Figur 4. Renslakt medelpris/kg per månad säsong 2017/2018 samt 2016/2017. Källa: Sametingets hemsida.

Medelpriset är medselavräkningspris exklusive moms för slaktkropp mellan renägare och slakteri.

4.2 WSP:s DATAINSAMLING

I det här avsnittet presenteras resultatet av den datainsamling som WSP har gjort baserat på Sametingets adresslista för personer med adress inom Sápmi (se kapitel 2, Metod).

Företag i datainsamlingen

Baserat på WSP:s datainsamling förekommer samiskt bolagsengagemang i 1 962 stycken företag i Sápmi. Detta kan sättas i relation till att det i urvalsramen finns 6 780 adresser. Majoriteten av de bolag som har samiskt engagemang är registrerade som enskild firma (1 132 stycken). Resterande bolag är främst aktiebolag (669 stycken). Se tabell 2 för redovisning av antal företag i respektive bolagsform.

Tabell 2. Antal företag efter bolagsform (totalt). Källa: WSP.

Bolagsform	Antal företag	Andel i %
Aktiebolag	669	34 %
Aktiebolag (utländskt)	4	0,2 %
Bankaktiebolag	3	0,2 %
Ekonomisk förening	90	5 %
Enskild firma	1 132	58 %
Handels- och Kommanditbolag	61	3 %
Stiftelse eller ideell förening	3	0,2 %
Summa	**1 962**	**100%**

Av de 1 962 bolagen har 28 procent (552 stycken) renskötsel som huvudsaklig verksamhet. Skogsförvaltning är den näst största branschen med 199 företag. I övrigt är näringsverksamheten spridd över ett stort antal branscher. Totalt finns 263 unika (5-siffriga) SNI-koder i insamlade data. Tabell 3 nedan visar de fem vanligaste branscherna efter SNI på femsiffernivå.

Tabell 3. Antal företag i fallande ordning efter näringsgren. Källa: WSP

Näringsgren	Antal företag	Andel
01491 – Renskötsel	552	28%
02101 - Skogsförvaltning	199	10%
79900 - Turist- och Bokningsservice	36	2%
49410 – Vägtransport godstrafik	35	2%
70220 – Konsultverksamhet, företags org.	35	2%
01500 – Blandat jordbruk	34	2%
Samtliga branscher	**1 962**	**100%**

Renskötsel

Nästan samtliga företag inom renskötsel bedrivs som enskild firma, se tabell 4 nedan.

Tabell 4. Antal företag med rennäring som huvudsaklig verksamhet, uppdelat på bolagsform. Källa: WSP.

Bolagsform	Antal med renskötsel som huvudsaklig verksamhet (01491*)	Andel
Aktiebolag	24	4%
Enskild firma	522	95%
Handels- och Kommanditbolag	4	1%
Stiftelse eller ideell förening	2	0%
Summa företag inom renskötsel	**552**	100%

*SNI-kod för renskötsel

Något mer än en tredjedel (37%) av rennäringsföretagen kombinerar renskötsel med annan verksamhet. Av de 552 företag som är verksamma inom rennäringen har 204 företag registrerat minst en binäring, medan 348 saknar verksamhet inom annat område.

Tabell 5 redovisar de vanligaste biverksamheterna i de 204 rennäringsföretagen som bedriver annan verksamhet vid sidan av renskötsel.

Tabell 5. De fyra vanligaste verksamheterna som kombineras med renskötsel. Källa: WSP.

Verksamhet som kombineras med rennäring (SNI-kod)	Antal	Andel
Skogsskötsel (02102)	32	16%
Turist- och bokningsservice (79900)	18	9%
Mark- och grundarbeten (43120)	15	7%
Metallegoarbeten (25620)	14	7%
Andra verksamheter	125	61%
Renskötselföretag med biverksamhet	**204**	**100%**

Andra näringar

Det finns en stor spridning av branscher bland de företag som inte bedriver verksamhet inom renskötsel. Sammanlagt ingår 1 410 företag inom andra näringar. I tabell 6 summeras de fem vanligaste verksamheterna i företag som har annan huvudsaklig verksamhet än renskötsel, redovisat på SNI 2-siffernivå. Efter rennäring är skogsförvaltning vanligt förekommande, följt av specialiserad bygg- och anläggningsverksamhet samt fastighetsverksamhet.

Tabell 6. Företag som har annan huvudsaklig verksamhet än rennäring. Källa: WSP.

Verksamhetsområde (SNI-kod)	Antal	Bolagsform, i majoritet
Skogsbruk (02)	234	Enskild firma
Specialiserad bygg- och anläggningsverksamhet (43)	101	Aktiebolag
Fastighetsverksamhet (68)	77	Aktiebolag
Detaljhandel (47)	61	Aktiebolag
Transport och magasinering (49)	48	Aktiebolag
Övriga verksamheter	889	Aktiebolag
Totalt	1 410	Aktiebolag

Andra samiska näringar

Sametinget (2014) identifierar andra samiska näringar som verksamheter som på ett eller annat sätt är knutna till samisk tradition och kultur. Hit hör Duodji (sameslöjd), samisk besöksnäring, samisk mat, samiskt gårdsbruk och näringar inom kultursektorn. En kombination av olika SNI-koder har tagits fram för att representera andra samiska näringar, se tabell 7 nedan.

Tabell 7. Andra samiska näringar efter svensk näringsgrensindelning (SNI), SNI 2 siffernivå

	SNI-kod (2-siffernivå)	Beskrivning
Duodji (Sameslöjd)	13	Textilvarutillverkning
Duodji (Sameslöjd)	14	Tillverkning av kläder
Duodji (Sameslöjd)	15	Tillverkning läder, läder- och skinnvaror m.m.
Duodji (Sameslöjd)	16	Övrig trävarutillverkning (här ingår hemslöjdsartiklar i trä och näverslöjd)
Duodji (Sameslöjd)	32	Annan tillverkning (guld- och silvervaror samt diverse övrig tillverkning där sameslöjd och hantverksarbete av horn och ben ingår)
Kultursektor	58	Förlagsverksamhet
Kultursektor	59	Film-, video- och tv-programverksamhet, ljudinspelningar och fonogramutgivning
Kultursektor	90	Konstnärlig och kulturell verksamhet samt underhållningsverksamhet
Kultursektor	91	Biblioteks-, arkiv- & museiverksamhet m.m.
Samisk mat	10	Livsmedelsframställning
Samisk mat	11	Framställning av drycker
Samiskt gårdsbruk	01 (ej 01491)	Jordbruk och jakt samt service i anslutning härtill
Samiskt gårdsbruk	03	Fiske och vattenbruk
Besöksnäring	47	Detaljhandel utom med motorfordon
Besöksnäring	55	Hotell- och logiverksamhet
Besöksnäring	79	Resebyrå- och researrangörsverksamhet, andra resetjänster och relaterade tjänster

Grupperna av andra samiska näringar går i viss mån in i varandra. Samisk mat omfattar slakt, charkuteri och framställning av dryck, men skulle kunna inkludera samiskt gårdsbruk där företag inom jordbruk (exklusive renskötsel)

och fiske ingår, liksom restaurang (SNI-kod 56). Den senare har istället kopplats till samisk besöksnäring. Samtliga företag inom detaljhandeln har förts till besöksnäringen, vilket i viss mån ger en överskattning av besöksnäringens omfattning eftersom detaljhandeln även betjänar lokalbefolkningen.

Tabell 8. Företag inom andra samiska näringar. Källa: WSP.

Andra samiska näringar	SNI-kod(se Tabell 7)	Antal företag	Andel i %
Duodji (sameslöjd)	13,14,15,16*, 32**	45	14%
Kultursektor	58, 59, 90, 91	53	16%
Samisk mat	10, 11	17	5%
Samiskt gårdsbruk	01 (ej 01491), 03	55	17%
Besöksnäring (exklusive kultur och transport)	47, 55, 56, 79	152	47%
Summa företag		**322**	**100%**

*Inom SNI 16 endast företag inom övrig trävarutillverkning som bl.a. omfattar hemslöjdsartiklar i trä och näverslöjd. **Inom SNI 32, endast företag inom tillverkning av guld- och silvervaror samt diverse övrig tillverkning där sameslöjd och hantverksarbete av horn och ben ingår.

I tabellen ovan redovisas antal företag inom andra samiska näringar. Totalt ingår 322 företag, vilket är cirka 16 procent av företagen i WSP:s datainsamling. Flest företag finns inom besöksnäringen med 152 företag. Därefter kommer i fallande storleksordning samiskt gårdsbruk med 55 och kultursektorn med 53 företag. Inom Duodji (sameslöjd) är antalet företag något mindre och omfattar 45 företag. I branschgruppen Duodji ingår företag med verksamhet inom textiltillverkning, tillverkning av kläder, läder och skinnvaror, hantverk av trä och näver samt tillverkning av guld- och silvervaror och sameslöjd samt hantverksarbete av ben och horn. Den samiska näringen med minst antal företag är samisk mat.

De flesta företag (64%) inom andra samiska näringar finns i Norrbottens län. Duodji och samiskt gårdsbruk är de näringar med störst koncentration till Norrbotten. Den geografiska lokaliseringen efter län redovisas i tabell 9.

Tabell 9. Företag inom andra samiska näringar, efter län. Källa: WSP.

Län	Duodji	Kultur-sektor	Samisk mat	Samiskt gårdsbruk	Besöks-näring	Totalt
Jämtland	4%	8%	18%	2%	12%	9%
Västerbotten	13%	23%	24%	33%	24%	24%
Norrbotten	82%	62%	59%	65%	59%	64%
Övriga län	0%	8%	0%	0%	6%	4%
Antal företag	**45**	**53**	**17**	**55**	**152**	**322**

Resultat och omsättning i samiska aktiebolag

På grund av att ekonomiska data i WSP:s datainsamling saknas för många företag finns endast möjlighet att redovisa finansiellt resultat och omsättning i företag som är registrerade som aktiebolag. Redovisningen görs på en aggregerad nivå, uppdelat på bransch.

Som redovisas i tabell 4 är majoriteten av rennäringsföretagen registrerade som enskilda firma, vilket gör att vinst och omsättning saknas.

I tabell 10 presenteras omsättning och vinst inom de vanligaste verksamheterna för aktiebolag.

Tabell 10. Resultat och omsättning i aktiebolag (AB) uppdelat på verksamhetsområde. Källa: WSP.

Verksamhet	Genomsnittlig omsättning (mkr)	Genomsnittlig vinst (mkr)	Antal AB
Renskötsel (01491)	2	0,187	24
Skogsbruk (02)	2,2	0,087	16
Byggverksamhet (43)	3,5	0,202	53
Fastighetsverksamhet (68)	21	1,4	60
Detaljhandel, utom med motorfordon och motorcyklar (47)	5,5	0,211	37
Transport och magasinering (49)	15	0,105	38
Samtliga aktiebolag	10,9	0,00003	669

Av de 24 aktiebolag som bedriver rennäringsverksamhet är den genomsnittliga omsättningen cirka 2 miljoner kronor per år. Den genomsnittliga vinsten är 187 000 kronor. Till det bör tilläggas att en del av företagen gjort minusresultat.

Aktiebolag som bedriver renskötsel samt jordbruk, skogsbruk och fiske är relativt få. I jämförelse med aktiebolag inom andra verksamheter är både omsättning och vinst lägre. Aktiebolagen som bedriver fastighetsverksamhet (uthyrning och förvaltning) är mer än dubbelt så många jämfört med antal företag inom rennäring och skogsbruk. Även genomsnittlig omsättning och vinst är högre i dessa branscher. Den genomsnittliga omsättningen för samtliga aktiebolag är cirka 11 miljoner per år och vinsten nära noll.

Ålder och befattning

Utöver uppgifter om företag inkluderar WSP:s insamling data om ålder och kön på dem med bolagsengagemang. De flesta med företagsengagemang är mellan 51 och 60 år, alternativt mellan 41 och 50 år. Relativt många är mellan 61 och 70 år, se tabell nedan.

Tabell 11. Åldersfördelning för personer med företagsengagemang i samiska bolag. Källa: WSP.

Ålder	Antal	Andel
19-30 år	128	6%
31-40 år	297	13%
41-50 år	503	22%
51-60 år	568	25%
61-70 år	435	19%
71-80 år	282	12%
81-90 år	53	2%
91-100 år	9	0,4%
Totalt	2 275	100%

Liksom i andra företag i Sverige har samiska kvinnor en lägre representativitet i ledande befattningar i samiska företag. I de företag som ingår i datainsamlingen finns en kvinna på den ledande positionen i 29 procent av företagen. Definitionen av ledande befattning för respektive bolagsform redovisas i den högra kolumnen i tabell 12, se nedan.

Tabell 12. Andel kvinnor i ledande befattning uppdelat på bolagsform. Källa: WSP.

Bolagsform	Andel kvinnor i ledande befattning	Definition av ledande befattning
Aktiebolag	25%	VD
Aktiebolag (utländskt)*	75%	VD
Ekonomisk förening*	67%	Innehavare, VD
Enskild firma	29%	Innehavare
Handels- och kommanditbolag	30%	Bolagsman
Totalt	29%	

*Endast 4 personer har uppgetts ha ledande position i utländskt aktiebolag, och 3 personer i ekonomisk förening.

De enskilda resultaten för utländska aktiebolag samt ekonomiska föreningar bör tolkas med försiktighet då endast 4 respektive 3 personer uppgetts ha ledande befattning i dessa företag. Bör noteras att det kan vara flera personer som innehar en ledande befattning i samma företag. Till exempel att fler än en person uppgetts som innehavare i en enskild firma.

4.3 SAMETINGETS DATABAS

Sametinget har ställt samman statistik om företag. Statistiken baseras på insamling av data från olika källor, se kapitel 2, metod. De senaste uppgifterna i Sametingets databas baseras på bokslutsinformation från 2017, vilket stämmer bra överens med uppgifterna i WSP:s datainsamling. I WSP:s data finns 1 962 aktiva företag, medan Sametingets Databas år 2017

omfattar 2 811 aktiva företag (när koncessionssamer och icke-samiska renslakterier exkluderats).

Vid en första jämförelse efter bolagsform framkommer att antalet enskilda firmor skiljer sig stort mellan datainsamlingarna. I WSP:s data finns cirka 1 130 (58%) och i Sametingets cirka 2 650 (94%) enskilda firmor, se tabell 13.

Tabell 13. Antal företag efter källa och bolagsform. Källa: WSP och Sametinget.

Bolagsform	WSP:s datainsamling	Sametingets databas
Aktiebolag	669	72
Aktiebolag (utländskt)	4	1
Bankaktiebolag	3	0
Ekonomisk förening	90	7
Enskild firma	1 132	2 647
Handels- och Kommanditbolag	61	12
Stiftelse, ideell förening	3	17
Statliga och kommunala bolag	0	5
Övriga bolagsformer (samebyar)	0	50
Summa	**1 962**	**2 811**

Skillnaden i antalet enskilda firmor beror sannolikt på den underskattning som nämnts tidigare eftersom det finns personer som väljer att inte vara med i röstlängden. En annan skillnad är att WSP:s data omfattar betydligt fler aktiebolag, ekonomiska föreningar samt handels- och kommanditbolag än Sametingets databas. Det kan bero på att WSP:s urvalsram, till skillnad från Sametingets, är oberoende av bransch och att företag identifierats genom bolagsengagemang. Av de 72 aktiebolag som finns i Sametingets databas återfinns 65 bland de 669 aktiebolagen i WSP:s datainsamling.

Bland övriga bolagsformer har Sametinget 50 samebyar. Av dessa återfinns endast tre i WSP:s data. En av dem klassas som ekonomisk förening och två som ideell förening baserat på bolagsform. Bland de statliga och kommunala bolagen som ingår i Sametingets databas finns exempelvis Skogsstyrelsen och Jokkmokks kommun.

Företag efter näringsgren

Sametingets databas visar en stor variation i verksamheter. Utöver renskötsel finns 179 unika SNI-koder på 5-siffernivå. Tabellen nedan visar de vanligast förekommande branscherna i Sametingets databas på den mest finfördelade branschnivån (SNI 5-siffernivå). Företag med huvudsaklig verksamhet inom renskötsel dominerar med 48 procent av företagen. Skogsförvaltning med 21 procent och blandat jordbruk med 5 procent är andra branscher som är vanligt förekommande. Värt att notera är att renskötsel och skogsbruk är de två vanligaste branscherna även i WSP:s datainsamling. Till skillnad från Samtingets databas är andelarna i WSP:s data mindre: 28 respektive 12 procent.

Tabell 14. Antal företag i fallande ordning efter näringsgren. Källa: Sametingets databas 2017.

Näringsgren	Antal företag	Andel
01491 – Renskötsel	1 360	48%
02101 - Skogsförvaltning	604	21%
01500 - Blandat Jordbruk	147	5%
43120 - Mark- och Grundarbeten	31	1%
90030 - Litterärt & Konstnärligt Skapande	27	1%
02102 – Skogsskötsel	26	1%
32990 - Diverse Övrig Tillverkning	26	1%
79900 - Turist- och Bokningsservice	24	1%
Övriga näringsgrenar	566	20%
Samtliga branscher	**2 811**	**100%**

Även i Sametingets databas framkommer att nästan alla företag som har renskötsel som huvudsaklig verksamhet bedrivs som enskild firma, se tabell 15.

Tabell 15. Antal företag med rennäring som huvudsaklig verksamhet, uppdelat på bolagsform. Källa: Sametingets databas 2017.

Bolagsform	Antal med renskötsel som huvudsaklig verksamhet (01491*)
Aktiebolag	15
Enskild firma	1 291
Handels- och Kommanditbolag	5
Stiftelse eller ideell förening	1
Övriga bolagsformer (Samebyar)	48
Summa	**1 360**

*SNI-kod för renskötsel

Cirka en tredjedel (32 %) av företagen inom rennäringen kombinerar renskötsel med annan verksamhet. Av de 1 360 företag som är verksamma inom renskötsel har 429 företag registrerat minst en verksamhet inom en annan näring, medan 931 saknar biverksamhet. Tabell 16 redovisar de vanligaste biverksamheterna i de 429 rennäringsföretagen som bedriver annan verksamhet vid sidan av renskötsel.

Tabell 16. De fyra vanligaste verksamheterna som kombineras med renskötsel. Källa: WSP.

Verksamhet som kombineras med rennäring (SNI-kod)	Antal	Andel
Skogsskötsel (02102)	64	15%
Skogsförvaltning (02101)	44	10%
Blandat jordbruk (01500)	30	7%
Metallegoarbeten (25620)	29	7%
Turist- och bokningsservice (79900)	25	6%
Andra biverksamheter	237	55%
Renskötselföretag med biverksamhet	**429**	**100%**

I likhet med WSP:s datainsamling framkommer att skogsskötsel, metallegoarbeten samt turist- och bokningsservice är vanligt förekommande biverksamheter för företag med huvudsaklig verksamhet inom renskötsel.

Något fler än hälften (52%) av företagen bedriver annan huvudsaklig verksamhet än rennäring. Tabell 17 ger en översikt av de vanligaste. Skogsbruk, specialiserad bygg- och anläggningsverksamhet samt detaljhandel är näringar som är vanligt förekommande för företag med annan huvudsaklig verksamhet än renskötsel även i WSP:s datainsamling. Jordbruk och jakt (exklusive renskötsel) samt konstnärlig och kulturell verksamhet är vanliga i Sametingets databas, men inte bland de fem största i WSP:s data.

Tabell 17. Företag som har annan huvudsaklig verksamhet än rennäring. Källa: Sametingets databas 2017.

Verksamhetsområde (SNI-kod)	Antal	Bolagsform, i majoritet
Skogsbruk (02)	659	Enskild firma
Jordbruk och jakt, exklusive renskötsel (01)	220	Enskild firma
Specialiserad bygg- och anläggningsverksamhet (43)	76	Enskild firma
Konstnärlig och kulturell verksamhet, underhållning (90)	36	Enskild firma
Detaljhandel (47)	35	Enskild firma
Övriga näringar	425	Enskild firma
Summa	1 451	Enskild firma

Andra samiska näringar

Andra samiska näringar utöver renskötsel är verksamheter som på ett eller annat sätt är knutna till samisk tradition och kultur. Hit hör Duodji (sameslöjd), samisk besöksnäring, samisk mat, samiskt gårdsbruk och näringar inom kultursektorn. En kombination av olika SNI-koder har tagits fram för att representera andra samiska näringar, se tabell 18.

Tabell 18. Företag inom andra samiska näringar. Källa: Sametingets databas 2017.

Andra samiska näringar	SNI-kod(se Tabell 7)	Antal företag	Andel i %
Duodji (sameslöjd)	13,14,15,16*,32**	58	14%
Kultursektor	58, 59, 90, 91	47	11%
Samisk mat	10, 11	18	4%
Samiskt gårdsbruk	01 (ej 01491), 03	225	53%
Besöksnäring (exklusive kultur och transport)	47, 55, 56, 79	74	18%
Summa företag		**422**	100%

*Inom SNI 16 endast företag inom övrig trävarutillverkning som bl.a. omfattar hemslöjdsartiklar i trä och näverslöjd. **Inom SNI 32, endast företag inom tillverkning av guld- och silvervaror samt diverse övrig tillverkning där sameslöjd och hantverksarbete av horn och ben ingår.

Totalt finns 422 företag inom andra samiska näringar, vilket utgör cirka 15 procent av företagen i Sametingets databas 2017. I databasen finns en övervikt av företag med verksamhet inom jordbruk och fiske, som här

representerar näringen samiskt gårdsbruk. Besöksnäring omfattar cirka en femtedel av företagen i andra samiska näringar. Duodji är storleksmässigt den tredje och kultursektorn den fjärde av andra samiska näringar. Samisk mat är en relativt liten näring räknat som antal företag och omfattar branscherna slakt, charkuteri och framställning av dryck, men skulle kunna inkludera samiskt gårdsbruk där företag inom jordbruk (exklusive renskötsel) och fiske ingår liksom restaurang (SNI-kod 56) som istället kopplats till samisk besöksnäring.

Den geografiska fördelningen av andra samiska näringar är koncentrerad till Norrbotten. Hela 82 procent av företagen återfinns i länet. Över 90 procent av företagen inom samiskt gårdsbruk finns i Norrbotten, se tabell 19.

Tabell 19. Företag inom andra samiska näringar, efter län. Källa: Sametingets databas 2017.

Län	Duodji	Kultur-sektor	Samisk mat	Samiskt gårdsbruk	Besöks-näring	Totalt
Jämtland	9%	11%	17%	1%	12%	6%
Västerbotten	12%	6%	28%	5%	9%	8%
Norrbotten	66%	79%	50%	93%	73%	82%
Övriga län	14%	4%	6%	1%	5%	4%
Antal företag	**58**	**47**	**18**	**225**	**74**	**422**

Omsättning

Sametingets databas inkluderar uppgifter om företagens omsättning för samtliga bolagsformer. Omsättningssiffrorna för enskild firma baseras på uppgifter från momsredovisningen. För att ge en bild av omsättning efter samiska näringar redovisar tabell 20 en översikt av total omsättning och omsättning per företag för renskötsel, andra samiska näringar och övriga branscher.

Tabell 20. Samiska näringar och övriga branscher. Källa: Sametingets databas 2017.

	Antal företag	Omsättning, tkr	Omsättning per företag, tkr
Renskötsel	1 360	355 826	262
Duodji (sameslöjd)	58	14 460	249
Kultursektor	47	6 617	141
Samisk mat	18	92 615	5 145
Samiskt gårdsbruk	225	33 494	149
Besöksnäring (exklusive kultur och transport)	74	142 309	1 923
Övriga branscher	1 029	1 587 358	1 543
Total	**2 811**	**2 232 679**	**794**

Inom samiska näringar är omsättningen totalt sett störst för företag inom renskötseln, vilket beror på det stora antalet företag. Utslaget per företag ger det en omsättning på cirka 260 000 kronor i genomsnitt. Samiskt gårdsbruk, duodji och kultursektorn har en något lägre omsättning per företag än renskötseln, medan företagen inom samisk mat och besöksnäring omsätter betydligt mer per företag, cirka 5 respektive 2 miljoner kronor per år. Övriga näringar omsätter i genomsnitt cirka 1,5 miljoner kronor per företag. Utslaget

för samtliga företag i databasen var den genomsnittliga omsättningen nära 800 000 kronor per företag år 2017.

Inom samiska näringar finns det relativt många företag med liten omsättning. Det illustreras med antal företag i olika omsättningsintervall inom renskötsel, se tabell 21.

Tabell 21. Genomsnittlig omsättning i renskötselföretag efter omsättningens storlek. Källa: Sametingets databas 2017.

Omsättning, 2017	Antal företag	Andel	Genomsnittlig omsättning, tkr
Mindre än 100 tkr	824	61%	30
100 tkr-200 tkr	119	9%	150
200 tkr-300 tkr	91	7%	250
300 tkr-500 tkr	145	11%	400
500 tkr-800 tkr	71	5%	600
800 tkr-1 000 tkr	51	4%	850
1 000 tkr-2 000 tkr	27	2%	1 240
2 000 tkr-3 000 tkr	15	1%	2 270
3 000 tkr-4 000 tkr	13	1%	4 000
Mer än 4 000 tkr	4	0%	7 500
Samtliga renskötselföretag	**1 360**	**100%**	**262**

När företagen redovisas efter omsättningens storlek framkommer att ungefär 60 procent av företagen inom renskötseln hade en årlig omsättning som understeg 100 000 kronor år 2017. Antalet företag med en hög omsättning är relativt liten. Andelen företag som har en omsättning på minst en miljon utgjorde endast 4 procent av företagen inom renskötseln 2017.

Företagsstorlek och omsättning efter bransch

Den bearbetning som Sametinget låtit göra av data för omsättning innebär att det är möjligt att mer i detalj redovisa ekonomiska data. För att ge en översikt av omsättningen redovisas omsättning per företag, per sysselsatt och företagsstorlek i branscher med minst fem företag, se tabell 22.

Eftersom omsättningen är beroende av antalet anställda har omsättningen normerats efter sysselsättning. Uppgifter om antalet anställda finns dock endast för aktiebolag (74 företag). För att redovisa omsättning efter sysselsatt har en ny variabel tagits fram. Samtliga enskilda firmor antas ha noll anställda och sysselsätta en person. Sysselsättningen fås således genom att lägga till en person utöver antalet anställda i varje företag. För 2 700 företag är det möjligt att få fram nyckeltal för omsättning per sysselsatt och genomsnittligt antal sysselsatta.

Den genomsnittliga omsättningen för de 2 700 företag som redovisas i tabell 22 uppgår till cirka 0,5 miljoner kronor per år. Det är en lägre omsättning per företag än för samtliga 2 811 företag, se Tabell 20. De bolag som saknas i tabellen nedan, på grund av okänt antal anställda är samebyar, handels- och kommanditbolag, stiftelser samt statliga och kommunala bolag. Det är i synnerhet de senare som har hög omsättning per företag.

Fördelat på antalet sysselsatta är den genomsnittliga omsättningen cirka 0,43 miljoner kronor. Av tabellen framkommer också att den genomsnittliga företagsstorleken är mycket liten. Företagen sysselsätter i genomsnitt 1,2 personer. Den största företagsstorleken finns inom livsmedelsframställning med i genomsnitt 6,3 sysselsatta per företag. Hotell- och logiverksamhet med 3,2 sysselsatta per företag är en annan bransch vars storlek överstiger genomsnittet.

Översikten visar på en stor spridning i omsättning per företag mellan olika branscher: allt från 25 000 kronor till 33,5 miljoner kronor. Livsmedelsframställning har störst omsättning både per företag och i förhållande till sysselsättningen. Landtransporter, detaljhandel, handel och reparation av motorfordon samt resebyrå och hotellverksamhet är andra branscher som har en omsättning som ligger över genomsnittet. Branscher med låg omsättning i förhållande till antalet sysselsatta är exempelvis jord- och skogsbruk, samt konstnärlig verksamhet (exempelvis SNI-kod 59, 90). Annan tillverkning (SNI-kod 32) dit många företag inom sameslöjd (*duodji*) förts, har också en låg omsättning i förhållande till sysselsättningen.

En hög omsättning behöver dock inte betyda att företagen är lönsamma. Uppgifter om vinst finns enbart för aktiebolag. När de finansiella resultaten sammanställs som branschgenomsnitt framkommer att aktiebolagen inom livsmedelsframställning redovisat negativa resultat under 2017. Aktiebolag med verksamhet inom turism (exempelvis hotell- och logi, landtransporter, resebyråverksamhet) uppvisar generellt positiv lönsamhet. I övrigt är antalet aktiebolag per bransch för litet för att kunna dra generella slutsatser.

Tabell 22. Omsättning per företag, per sysselsatt och sysselsatt per företag (branscher med minst fem företag). Källa: Sametinget databas 2017

SNI-kod	Bransch	Omsättning per företag, tkr	Omsättning/ sysselsatt, tkr	Sysselsatt/ företag, antal
01	Jordbruk och jakt	176	174	1,0
02	Skogsbruk	140	140	1,0
03	Fiske och vattenbruk	419	419	1,0
10	Livsmedelsframställning	33 546	5 367	6,3
13	Textilvarutillverkning	164	149	1,1
14	Tillverkning av kläder	420	378	1,1
16	Tillverkning av trä och varor av trä, kork, rotting o.d. utom möbler	488	488	1,0
25	Tillverkning av metallvaror utom maskiner och apparater	273	273	1,0
32	Annan tillverkning (bland annat sameslöjd)	241	234	1,0
33	Reparation och installation av maskiner och apparater	484	484	1,0
41	Byggande av hus	389	389	1,0
43	Specialiserad bygg- och anläggningsverksamhet	541	513	1,1
45	Handel samt reparation av motorfordon och motorcyklar	1 157	1 157	1,0
46	Parti- och provisionshandel utom med motorfordon	904	629	1,4
47	Detaljhandel utom med motorfordon och motorcyklar	1 528	1 137	1,3
49	Landtransport	1 562	1 562	1,0
55	Hotell- och logiverksamhet	2 235	703	3,2
59	Film-, video- och tv-programverksamhet, ljudinspelningar och fonogramutgivning	98	84	1,2
62	Dataprogrammering, datakonsultverksamhet	392	392	1,0
68	Fastighetsverksamhet	373	354	1,1
69	Juridisk och ekonomisk konsultverksamhet	322	303	1,1
70	Verksamheter som utövas av huvudkontor; konsulttjänster till företag	251	251	1,0
71	Arkitekt- och teknisk konsultverksamhet; teknisk provning och analys	271	271	1,0
74	Annan verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik	92	92	1,0
77	Uthyrning och leasing	166	166	1,0
79	Resebyrå- och researrangörsverksamhet, resetjänster och relaterade tjänster	1 362	727	1,9
81	Fastighetsservice samt skötsel och underhåll av grönytor	272	272	1,0
85	Utbildning	621	621	1,0
86	Hälso- och sjukvård	25	25	1,0
90	Konstnärlig och kulturell verksamhet samt underhållningsverksamhet	144	140	1,0
93	Sport-, fritids- och nöjesverksamhet	230	207	1,1
96	Andra konsumenttjänster	187	187	1,0
00	Okänd näringsgren	831	529	1,6
Alla	**Genomsnitt (2 700 företag)**	**498**	**428**	**1,2**

4.4 SAMMANFATTNING

Kartläggningen visar att renägare främst är verksamma i Norrbottens län och de flesta är män. Ungefär 40 procent av renägarna och 20 procent av de gruppansvariga är kvinnor. Företagen inom renskötsel är små, oftast utan anställda. Resultatet från WSP:s datainsamling visar att antalet rennäringsföretag representerar ungefär 30 procent av de samiska företagen. Övriga företag är verksamma inom 262 andra branscher. Andra samiska näringar med verksamheter som på ett eller annat sätt är knutna till samisk tradition och kultur utgör cirka 16 procent av företagen i WSP:s datainsamling. Nära två av tre företag med verksamhet i andra samiska näringar finns i Norrbottens län. Ungefär ett av fyra av de samiska företagen inom andra samiska näringar finns i Västerbotten. Utöver samiska näringar finns en stor andel företag inom bland annat skogsbruk och bygg. Data om omsättning och vinst har bara varit möjlig att ta fram för aktiebolag. Inom rennäring och skogsbruk har aktiebolagen en jämförelsevis låg omsättning och vinst jämfört med exempelvis företag verksamma inom bygg- och fastigheter. Den genomsnittliga omsättningen för samtliga aktiebolag är cirka 11 miljoner per år och vinsten nära noll.

I Sametingets databas från 2017 är cirka hälften av företagen verksamma inom renskötsel. Andra samiska näringar utgör cirka 15 procent. Koncentrationen till Norrbotten är störst inom samiskt gårdsbruk. Totalt sett är företagen i Sametingets databas mycket små. Genomsnittet är 1,2 sysselsatta per företag. Sametingets databas inkluderar uppgifter om företagens omsättning för samtliga bolagsformer. Vid en bearbetning av data i Sametingets databas 2017 framkommer att företag inom livsmedelsframställning, detaljhandel och landtransporter har en hög omsättning per företag och per sysselsatt. Genomsnittlig omsättning är cirka 0,5 miljoner kronor per företag. Det finns en stor variation beroende på bransch. Företag verksamma inom besöksnäring (turism) har en högre omsättning än genomsnittet. Data om företagens resultat har endast varit möjligt att ta fram för aktiebolag. Genomgången visar bland annat att en hög omsättning inte behöver betyda att företagen är lönsamma. Det framkommer att aktiebolagen inom livsmedelsframställning redovisade negativa resultat under 2017. Däremot uppvisade aktiebolag med verksamhet inom turism (exempelvis hotell- och logi, landtransporter, resebyråverksamhet) generellt positiv lönsamhet.

Utifrån WSP:s dataanalys är det relevant att få mer kunskap om företagens förutsättningar att bedriva verksamhet och i förlängningen främja en levande landsbygd. Därför genomförde WSP en SWOT för att komplettera statistiken med företagens egna förutsättningar att bedriva verksamhet.

5. SWOT – ETT LÅNGSIKTIGT HÅLLBART SAMISKT NÄRINGSLIV

Som ett komplement till redovisningen av datainsamlingen i kapitel 4 presenteras nedan en SWOT-analys framtagen av deltagare på den workshop WSP anordnade i samband med Sametingets näringslivskonferens den 28 februari 2019. Syftet med workshopen var att få en djupare förståelse för samiskt näringsliv ur ett långsiktigt hållbarhetsperspektiv samt vilka styrkor, svagheter, möjligheter och hot som påverkar de fyra näringsgrenarna: kulturella näringar, renskötsel, samisk besöksnäring och samisk mat.

Några övergripande reflektioner från deltagarnas svar i SWOT:en är att:

- Deltagarnas angivna styrkor stämmer ganska bra överens med styrkorna som framkom i Sametingets rapport från 2014 (Sametinget, 2014). Deltagarnas angivna styrkor kan också vara näringsgrenens svagheter, möjligheter och/eller hot.
- Deltagarnas angivna svagheter, möjligheter och hot skiljer sig något från Sametinget (2014).
- Vissa näringsgrenar är mer öppna än andra näringar vad gäller samarbete och samverkan för att utveckla och erbjuda attraktiva samiska varor och tjänster.
- Kulturella näringar liksom renskötsel och samisk besöksnäring anser att styrkorna inom samiskt näringsliv också är dess svagheter.
- Deltagarna i de olika näringsgrenarna delger viktiga råd och önskemål kring vad företagen skulle vilja ha stöd kring från Sametinget.

5.1 STYRKOR I SAMISKT NÄRINGSLIV

Deltagarna i workshopen lyfte fram följande styrkor:

- Naturtillgångar
- Unika upplevelser och attraktioner
- Kompetensförsörjning

Representanter från samiskt näringsliv uttryckte att naturtillgångar i Sápmi så som tillgång till unika miljöer är en styrka för samiskt näringsliv. Andra naturtillgångar som anges är renar samt möjlighet till jakt och fiske. Sápmi har även unika råvaror så som bär, vildvuxna örter, björklöv, växter, svamp, vatten och källvatten.

De kulturella tillgångar som finns i Sápmi är enligt deltagarna storytelling inom samisk kultur, förädlingen av råvaror och kulturförståelsen. Det finns även en traditionell kunskap om slöjdmaterial. Unika och genuina besöksmål däribland historiska platser och museer, samisk mat, renen och språket är andra kulturella tillgångar som stärker Sápmi. Det miljömässiga hänsynstagandet är djupt rotat inom den kulturella näringen.
De faktorer som främst utmärker företagandet är att de är familje- och mikroföretag samt mångsysslare. Verksamheterna är ofta binäringar till renskötsel. Det finns också en stolthet över den samiska kulturen och att det

tydligt märks om en verksamhet är ett samiskt företag. Råvarorna är fria från tillsatser och det finns en tydlig förädlingskedja från renuppköpare till matupplevelse på restauranger.

Vidare uppgav workshopdeltagarna att det finns många fördelar med svenska Sápmi jämfört med andra regioner och länder vad gäller upplevelser och attraktioner. Det finns en brukarrätt till mark samtidigt som det finns en möjlighet att bruka utan att förbruka. Svenska Sápmi har unika skogar, sjöar och fjäll samt en kännedom om varandra inom företagsvärlden. Inom svenska Sápmi finns även god kommunikation och god språkkunskap. Det finns även ett samarbete mellan organisationer och ett system för destinationsbolag. Deltagarna angav också att svenska Sápmi har en levande matkultur och Slow Food Sápmi anses som en viktig aktör för utveckling av den samiska maten.

Workshopdeltagarna upplever de samiska utbildningscentrumen och de sameföreningar som utbildar ny arbetskraft som styrkor för samiskt näringsliv. Detta för att det finns initiativ som gör att kunskapen om samisk kultur och näringsliv kan fortsätta, vilket i sin tur kan öka chanserna att yngre människor väljer att driva samiska företag. Denna styrka kan vara värdefull i och med att 66 procent av individerna med företagsengagemang är mellan 41 och 70 år (se tabell 9).

Deltagarna nämner att de ofta har personliga kontakter för att lära av varandra som en form av kunskapsöverföring och affärsutveckling i syfte att förbättra verksamheten. Deltagarna anger också att de har olika kontaktnätverk för till exempel hantering av djur och förhandlingskunskap.

Ovan beskrivna styrkor stämmer bra överens med SWOT från Sametinget Landsbygdsprogram 2014 – 2020 (Sametinget, 2014). Respondenterna där beskriver att det samiska näringslivets styrkor bland annat består i:

- Levande samiskt kulturlandskap
- Specifika samiska näringar med långsiktig ekologisk hållbarhet
- Unika gemensamma kultur- och näringsresurser som samisk mat och samisk turism
- Stor erfarenhet av kombinationsnäringar
- Egna råvaror och traditionella produktionsmetoder
- Traditionell kunskap via egen samisk kompetens
- Samiska språket får nya användningsområden.

5.2 SVAGHETER HOS SAMISKT NÄRINGSLIV

Enligt deltagarna under workshopen kom det fram att samiskt näringsliv har ett antal svagheter. De största svagheterna är:

- Rovdjursintrång
- Förlust av marker
- Dålig lönsamhet och få möjligheter till investeringar
- Att verksamma inom kulturella näringar blir betraktade som kulturarbetare och inte företagare
- Att många är deltidsföretagare.

Det kom även fram att det finns ett behov av en nationell och stark branschorganisation för kvalitetssäkring samt ett samiskt destinationsbolag. Deltagarna nämner även att det finns en brist på medel för utveckling, nätverksbyggande och företagsrådgivning. En annan svaghet är att det finns trösklar till företagande och att det saknas strukturerade insatser inom samisk mat från Sametinget.

En tredje svaghet bland samiska företag är den dåliga lönsamheten. Sametinget arbetar mer övergripande och mindre operativt. Deltagarna nämner även att rådgivning bör ske på företagens villkor, vilket inte riktigt är fallet i dagsläget.

Vidare anser deltagarna att det finns få möjligheter till investeringar och om det finns är de väldigt små. Många företag måste spara ihop pengar för att kunna investera.

Enligt deltagarna tar det lång tid att komma igång med en verksamhet och väldigt lång tid innan den blir lönsam. Deltagarna tycker också att det inte finns ett långsiktigt tänkande för näringslivsutveckling. Rovdjursintrång anses vara det största hotet mot lönsamhet inom rennäringen.

Deltagarna uttrycker att det finns ett motstånd till förändringar. Svagheten i motståndet till förändringar kan enligt deltagarna motarbetas genom att utbilda målgruppen i att vissa företag arbetar säsongsbetonat och anpassat till den samiska livscykeln.

Deltagarna beskriver olika tillgänglighetsutmaningar. Dessa utmaningar består enligt deltagarna i att det finns en begränsad kunskap om kunden, lite kunskap om marknadsföring, tillika marknadsföring och medel samt samordnade resurser för att nå ut till kunder. Det finns även mindre kunskap om säljkanaler.

Deltagarna nämnde Norge, Finland och Slow Food International som förebilder för samiskt näringsliv.

Ovan beskrivna svagheter stämmer delvis överens med SWOT från Sametinget Landsbygdsprogram 2014 – 2020 (Sametinget, 2014). Förutom de svagheter som beskrivs ovan tog respondenterna 2014 upp följande svagheter:

- Avsaknad av egna utvecklingsmotorer
- Bristande jämställdhet
- Lägre utbildningsnivå och utbildningstraditioner i delar av regioner
- Gles befolknings- och samhällsstruktur med långa avstånd till marknaden
- Stort beroende av offentlig sektor och
- Samiska språken är ej naturliga att använda i alla samiska verksamheter.

5.3 MÖJLIGHETER FÖR SAMISKT NÄRINGSLIV

Enligt deltagarna finns det ett antal trender som haft, och har, en positiv inverkan på samiskt näringsliv. Dessa är följande:

- Synlighet i media bidrar till ny samisk musik, konst, film etcetera,
- Fler produkter/tjänsteutbud samt paketerbjudanden som är bokningsbara samt
- Lokalproducerat och ekologiskt.

Deltagarnas observation om att medial uppmärksamhet (musik, film, konst) har en positiv inverkan på samiskt näringsliv är i linje med Sametingets publicerade rapport från 2016 om hur de samiska språken används och utvecklas idag (Sametinget, 2016). I rapporten beskrivs att de samiska språken fått mer utrymme i media och sociala media under senaste tiden, vilket förmodligen ökat intresset bland unga samer att använda språket. Radioprogrammet Steinfjell & Steinfjell anges som ett bra exempel på hur samiska synliggörs i media. Programmet har uppemot 18 000 lyssnare, fastän antalet sydsamiska talare brukar anges vara 500 talare. Vidare har det under senare tid kommit ett antal uppmärksammande TV- och filmproduktioner som skildrar samers situation, bland annat långfilmen ”Sameblod” av Amanda Kernell som hade biopremiär år 2017.

Utöver medial uppmärksamhet kring samisk kultur har även samisk mat blivit uppmärksammad för att vara hälsosam, vilket ökar möjligheten att locka nya kunder att köpa renkött. Även ökat samarbete vad gäller produktionslinjer och mer nätverkande mellan företagen är andra möjligheter för ett hållbart samiskt näringsliv.

Vidare skapar de ovan presenterade trenderna (medial uppmärksamhet samt ekologisk och närproducerad mat) möjligheter till samverkan mellan näringar så som mat, musik och *duodji*. Exempelvis möjliggör det för besöksföretagen att ta fram paketerbjudanden, vilket kan innefatta fler än en näring. Ökad samverkan ökar dessutom förutsättningar för olika företagscentrum och andra arenor för möten, till exempel marknader.

När det kommer till vidare samarbete med andra företag och innovation anser deltagarna att det är ett gott samarbete mellan turistföretag för att erbjuda det bästa till besökarna. Samarbete skapar ett stärkt nätverksbyggande mellan företag. Det bör även skapas förutsättningar för ett årligt möte arrangerat av Sametinget för mataktörer. En möjlighet för att sälja samisk mat är e-handeln.

Deltagarna vill att samiska turistmål inkluderar samisk mat och att det skapas möjligheter att ta del av utvecklingsmetoder inom samisk mat och teknisk utveckling. Det bör också finnas möjligheter till att få hjälp med finansiella analyser.

Potentialen för att nyttja nya marknader och nischer finns enligt deltagarna inom:

- Kollektionsutveckling
- Grafisk design
- Vildfångad fisk och
- Örter.

Renskötselns möjlighet till nyttjande av befintlig struktur är ytterligare en potential för att nyttja nya marknader och nischer. Kunskapsturismen ökar, det vill säga, besökare vill lära sig något på resan, vilket också skapar förutsättningar för nya turistprodukter. Småskalighet och hållbarhet fungerar

bra ihop med ett ökat klimattänk, vilket är en stor möjlighet för ett långsiktigt hållbart samiskt näringsliv.

Ovan beskrivna möjligheter stämmer delvis överens med SWOT från Sametinget Landsbygdsprogram 2014 – 2020 (Sametinget, 2014). Förutom de möjligheter som beskrivs ovan tog respondenterna 2014 upp följande möjligheter:

- Starka och lönsamma rennäringsföretag
- Utveckling av nya servicelösningar för glesbygden genom ny teknik
- Attraktiv och unik naturmiljö.

5.4 HOT MOT SAMISKT NÄRINGSLIV

Enligt deltagarna finns det ett antal hot mot ett långsiktigt hållbart samiskt näringsliv. Upplevda hot är följande

- Ökad rasism mot samer
- Minskande tillgång till naturtillgångar
- Ökat antal militärövningar
- Rovdjurspolitiken
- Ökad exploatering
- Förändrat klimat
- Investeringshinder.

Den negativa utvecklingen består i en ökad rasism gentemot samer, den minskade tillgången på naturtillgångar och ekologiska material exempelvis textilier. Tillgången på naturtillgångar och textilier är också en styrka enligt deltagarna, men oron består i den minskade åtkomsten på tillgångarna. Annan negativ utveckling är tillgången på renhorn av god kvalitet, rovdjurspolitiken och skogsbruket. De ökade militärövningarna och exploateringarna är andra hot som deltagarna ser mot ett långsiktigt hållbart samiskt näringsliv.

Deltagarna beskriver vidare att andra aktörer använder samisk kultur för att sälja upplevelser, det vill säga, icke-samiska företag använder influenser från samisk kultur för att driva sin verksamhet. Veganism som möjligen kan relateras till det finns människor som inte gillar att äta kött, är ett annat hot mot ett långsiktigt hållbart samiskt näringsliv. Hotet mot klimatet är också ett hot mot ett långsiktigt hållbart samiskt näringsliv genom att det enligt deltagarna påverkar marken och att klimatets utveckling är oförutsägbar.

Vidare finns ett antal hinder för att investera. De största investeringshindren består enligt deltagarna i att antal djur minskar på grund av att rovdjuren äter upp en potentiell vinst. Rovdjuren är enligt deltagarna den största ”förbrukaren” av tillgången på råvaror.

Vad gäller minoritet i majoritetssamhället anser deltagarna att företagare inom de kulturella näringarna inte ses som företagare utan som kulturarbetare. Deltagarna anser vidare att det är svårt att utveckla verksamheten på dess egna villkor.

Deltagarna beskriver att hotet inom kompetensförsörjningen består i att det är svårare att göra en generationsväxling eftersom mycket av den muntliga traditionen försvinner. Kompetensförsörjningen nämndes också som en

styrka genom att utbildningsprogram och sameföreningar finns för att utbilda människor i samisk kultur och näringsliv.

Andra hot mot ett långsiktigt hållbart samiskt näringsliv är enligt deltagarna samernas egna självförminskning, den okontrollerade skoterkörningen över hela Sápmi samt att vissa av deltagarna känner sig tvingade att samverka. Detta gäller dock inte alla näringar. Besöksnäringsföretagen tycks vara villiga och öppna för samverkan.

Ovan beskrivna hot stämmer delvis överens med SWOT från Sametinget Landsbygdsprogram 2014 – 2020 (Sametinget, 2014). Förutom de hot som beskrivs ovan tog respondenterna 2014 upp följande hot:

- Omvärldens bristande kunskaper
- Utflyttning/dränering av samiska personella resurser och kompetens
- Brist på resurscentra
- Marginaliserat samiskt näringsliv i regionalpolitiken, brist på lokal/regional delaktighet
- Samiska språken är hotade.

6. SLUTSATSER

Avsaknaden av statistik är en utmaning för studier av samiskt näringsliv. Utan statistik går det inte att säga hur omfattande näringslivet är, vilka verksamheter som ingår, hur stora företagen är, eller i vilken utsträckning olika näringar växer eller krymper. Anledningen till att det saknas statistik om det samiska samhället är att Statistiska centralbyrån inte får registrera etnisk tillhörighet eller samla in data baserat på etnicitet. Det finns goda skäl för detta, exempelvis för att skydda mot diskriminering. Samtidigt innebär det att det inte går att identifiera samiska företag från andra företag i den officiella statistiken. Det gör att det inte går att analysera statistik för att få vägledning inför beslut. Likaså minskar möjligheten till uppföljning av genomförda satsningar. Bristen har påtalats i andra sammanhang, senast av OECD som konstaterar att avsaknaden av statistik gör att samiskt näringsliv blir mindre synligt (OECD, 2019). Bristen på statistik genomsyrar det samiska samhället i Sverige. Den gäller även utbildningsnivå, antal samer och hälsa.

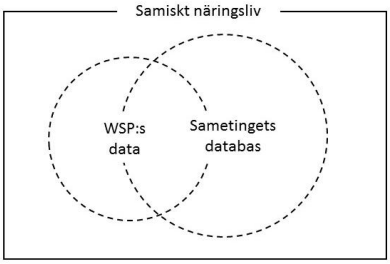
Analyser av samiskt näringsliv är i mångt och mycket hänvisad till statistik om rennäringen. Data har saknats om andra verksamheter inom samiskt näringsliv. För att öka kunskapen om andra samiska näringar har Sametinget sedan 2014 sammanställt statistik om samiska bolag baserat på företagslistor från samiska branschorganisationer och deltagande i samiska utvecklingsprojekt. Enligt statistik i Sametingets databas 2017 är nära hälften av företagen verksamma inom renskötsel och cirka 30 procent verksamma inom andra delbranscher i jordbruk, skogsbruk eller fiske. Cirka 20 procent av företagen har således sin huvudsakliga verksamhet i andra branscher än jord-, skog och fiske. Andra samiska näringar med verksamheter som på ett eller annat sätt är knutna till samisk tradition och kultur utgör cirka 15 procent av företagen i Sametingets databas.

I föreliggande utredning redovisas en ny datainsamling baserad på bolagsengagemang som utgått från adresslista till Sametingets röstlängd. Den nya datainsamlingen ger tillgång till ett nytt underlag som inte funnits tidigare. Totalt har uppgifter om 1 962 företag samlats in och sammanställts. Resultatet visar att cirka 30 procent av företagen bedriver verksamhet inom renskötsel. I den nya datainsamlingen framkommer det att andra samiska näringar utgör cirka 16 procent av företagen. Utöver samiska näringar finns en stor andel företag inom bland annat skogsbruk och bygg. Skogsbruk är den näst vanligaste branschen med cirka 12 procent av företagen.

Vidare framkommer att cirka en tredjedel av rennäringsföretagen kombinerar renskötsel med annan verksamhet. Andelen företag inom renskötsel som har biverksamhet inom andra näringar är något större i WSP:s än i Sametingets databas. Skogsskötsel, blandat jordbruk, metallegoarbeten samt turist- och bokningsservice är vanligt förekommande biverksamheter.

De skillnader som finns mellan Sametingets databas och WSP:s datainsamling beror bland annat på urvalsramen. Företagen i Sametingets databas är i stor utsträckning kopplade till landsbygdsutveckling och specifika samiska utvecklingsprojekt. Inom renskötsel torde Sametingets databas vara heltäckande med 1 360 företag, medan WSP har identifierat 552 företag inom renskötsel. Underskattningen är sannolikt beroende på att

det är många som väljer att inte vara med i röstlängden. WSP:s insamling som baseras på bolagsengagemang har bidragit till att det ingår fler företag inom andra näringar än i Sametingets databas. Båda källorna visar på en stor mångfald i verksamheter som bedrivs av samer. I Sametingets databas finns 180 och WSP:s 263 unika SNI-koder på 5-siffernivå. Ingen av kartläggningarna ger en komplett bild, men båda bidrar till att beskriva det samiska näringslivet. Figuren nedan ger en illustration av hur de två datakällorna förhåller sig till samiskt näringsliv och att de i viss mån överlappar.

Företagen är genomgående mycket små. Genomsnittet är 1,2 sysselsatta per företag. Inom livsmedelsframställning och besöksnäring är företagsstorleken något större. I Sametingets databas, som inkluderar uppgifter om företagens omsättning för samtliga bolagsformer, framkommer att företag inom livsmedelsframställning, detaljhandel och landtransporter har en hög omsättning per företag och per sysselsatt. Genomsnittlig omsättning per företag är cirka 0,5 miljoner kronor per år. Det finns emellertid en stor variation beroende på bransch. Företag verksamma inom samisk mat och inom besöksnäringen har en högre omsättning än genomsnittet.

För att komplettera kartläggningarna av samiskt näringsliv har en SWOT genomförts i syfte att få mer kunskap om företagens förutsättningar att bedriva verksamhet och i förlängningen främja en levande landsbygd.

I den SWOT-analys som redovisas framkommer att företagarna oavsett näringsgren har svårt att driva sin verksamhet på ett lönsamt sätt. Detta har sannolikt en rad olika orsaker, men för rennäringen indikerar företagens svar att rovdjursintråget är det största hotet mot lönsamheten i näringen.

Det framgår också utifrån SWOT:en att företagen är i behov av en rad olika stöd för att kunna öka lönsamheten i sina verksamheter. Några exempel är bättre marknadskunskap om kunder, stöd inom till exempel företagsrådgivning och nätverksbyggande. En potentiell åtgärd kan vara att se över möjligheten till än mer riktade stöd från de olika EU-fonderna.

Det framkommer också i SWOT:en att företag som är verksamma inom samisk kultur upplever att de uppfattas som kulturarbetare och alltför sällan näringsidkare. I WSP:s datainsamling framkommer att Duodji (sameslöjd) och kultur utgör ungefär 30 procent av företagen inom andra samiska näringar, det vill säga näringar knutna till samisk tradition och kultur. Företagen inom besöksnäringen (exklusive kultur och transport) utgör 17 procent av andra samiska näringar. Motsvarande i Sametingets databas är 18 procent för besöksnäringen och andelen inom Duodji (sameslöjd) och samisk kultur uppgår till 25 procent av andra samiska näringar.

Vidare framgår det att 66 procent av dem med företagsengagemang är mellan 41 och 70 år. Samtidigt som det är en styrka att det finns många med lång erfarenhet som har företagsengagemang är det en svaghet och ett hot eftersom det också är många som börjar närma sig eller redan uppnått pensionsålder.

Samtingets databas visar att livsmedelsframställning med SNI-kod 10 har högst omsättning per sysselsatt och flest antal sysselsatta per företag. Resebyrå- och researrangörsverksamhet, resetjänster och relaterade tjänster samt hotell- och logiverksamhet kniper andra och tredjeplatsen vad gäller antal sysselsatta per företag. Dessa näringar är starkt förknippade med turism och besöksnäringen. En reflektion i denna analys är att många företagare kan försörja sig inom denna näringsgren. Turism och besöksnäringen mer generellt kan också vara en näringsgren som har potential att utvecklas för att minska utflyttningen/dräneringen av samiska personella resurser och kompetenser.

Analysen av ekonomiska data för samiska näringar (se tabell 21) utifrån Sametingets databas visar att de näringar som har den högsta omsättningen per företag är samisk mat och besöksnäringen (exklusive kultur och transport). En slutsats kan vara att samiska verksamheter inom besöksnäringen och samisk mat är på frammarsch både vad gäller antal företag och lönsamhet.

7. REFERENSER

Daerga, L. (2017), Att leva i två världar - hälsoaspekter bland renskötande samer, Avhandling, Institutionen för folkhälsa och klinisk medicin Umeå 2017

Hassler, S., The health condition in the Sami population of Sweden, 1961-2002 : causes of death and incidences of cancer and cardiovascular diseases. 2005, Umeå : Department of Public Health and Clinical Medicine, Umeå University: Umeå.

OECD (2019), Linking the Indigenous Sami People with Regional Development in Sweden, OECD Rural Policy Reviews, OECD Publishing, Paris.

Omma, L., M. Sandlund, and L. Jacobsson, Suicidal expressions in young Swedish Sami, a cross-sectional study. International Journal Of Circumpolar Health, 2013. 72: p. 19862.

Sametinget (2019), Sametingets näringslivspolitiska handlingsplan, 20190225.

Sametinget (2016), Sametinget. (2016). De samiska språken 2016 - Lägesrapport från Samiskt språkcentrum. Sametinget.

Sametinget (2014), Analys av Sápmi – regional SWOT inför Landsbygdsprogrammet och havs- och fiskeprogrammet 2014 – 2020".

Sikku, O.-J. (2016), Samiskt näringsliv – hur stort är det egentligen?, Sametinget 22 augusti 2016.

Sjölander, P. (2011) What is known about the health and living conditions of the indigenous people of northern Scandinavia, the Sami? Global health action, 2011. 4.

Stoor, P. (2016) Kunskapssammanställning om samers psykosociala hälsa. Sametinget.

VI ÄR WSP

WSP är ett av världens ledande analys- och teknikkonsultföretag. Vi verkar på våra lokala marknader med stöd av global expertis. Som tekniska experter och strategiska rådgivare har vi tillgång till ingenjörer, tekniker, naturvetare, planerare, utredare och miljöspecialister liksom professionella projektörer, konstruktörer och projektledare. Vi erbjuder hållbara lösningar inom Hus & Industri, Transport & Infrastruktur och Miljö & Energi. Med drygt 39 000 medarbetare på 500 kontor i 40 länder medverkar vi till en hållbar samhällsutveckling. I Sverige har vi omkring 4 000 medarbetare. wsp.com

WSP Sverige AB

121 88 Stockholm-Globen
Besök: Arenavägen 7

T: +46 10 7225000
Org nr: 556057-4880
Styrelsens säte: Stockholm
wsp.com